

MARIE CHRISTENSEN

Marie Christensen blev født i 1935 i Broager.

Interviewet af Rikke Heiselberg, den 5. maj 2017

OPVÆKSTEN I GRÆNSELANDET

Jeg er født 1935 på en gård udenfor Broager i Sønderjylland. Vores gård lå, så når vi skulle ud at bade, gik vi ned over markerne. Herfra kunne vi se ud over Flensborg Fjord, og så kunne vi se over til Tyskland.

DET VAR SÅ SÅDAN ET LIV PÅ LANDET MED GLADE DAGE MED HESTE OG KØER OG FÅR?

Der var meget slid også. Vi havde så to karle og en ung pige.

Og så havde vi aftægt hvor min bedstefar og bedstemor boede, altså min farmor og farfar, i den ene ende af huset. Så vi havde rigtig god kontakt til vores bedsteforældre.

HVOR MANGE SØSKENDE HAVDE DU?

Jeg har en søster, der er tre år yngre og en lillesøster, der er ni år yngre, hun blev født under krigen.

HAVDE DU NOGEN OPGAVER DERHJEMME? DU VAR JO STORESØSTER.

Dem havde jeg masser af. Min nummer to søster. Hun havde dårligt hjerte, så hun blev mere skånet. Så jeg fik i hvert fald lært at bestille noget

DER BLEV IKKE LEGET SÅ MEGET?

Jo, det var der jo også tid til, men det var jo en helt anden tid dengang. Om aftenen, så havde vi jo radio, og så skulle vi sidde og bestille noget med hænderne.

HAVDE MAN LYS OM AFTENEN? VAR DER PETROLEUMSLAMPER?

Så gammel er jeg heller ikke! Jo, der var el. Men vi kom jo tidligt i seng.

HVORNÅR VAR DET SÅ?

Uha, det var tidligt, omkring kl. 19. Vi turde slet ikke fortælle i skolen, at vi kom så tidligt i seng.

HVORNÅR SKULLE I OP?

Jeg havde jo tre kilometer at gå eller cykle til skole. Min far var meget tidligt oppe, kl. 5, og det var min mor også. Min far malkede selv.

Min mor havde det indendørs, urtehave havde vi også. Hun kunne godt lide at komme op om morgenen.

Da jeg var fem år, brød krigen ud. Jeg kan lige så tydeligt huske det. Jeg gik ude i haven. Jeg havde nok fået et lille stykke, som jeg skulle passe. Så fik vi at vide, at krigen var brudt ud. Hvad det betød, det fatter man jo ikke som femårig. Så min bedstefar, han var tyskvenlig. Han var jo vokset op under tysk herredømme. Han var ikke med i krigen 1914-1918. Det var min morfar så til gengæld, i 1914-18. Men vi har fundet ud af, at det måske var, fordi han var ældste søn på gården, at min bedstefar slap. Vi har ikke spurgt ham, så vi ved det faktisk ikke rigtig.

Så kan jeg huske engang, at min far og min bedstefar, de stod og skændes om Tyskland. Min bedstefar sagde: *“Jeg går i graven, hvis Tyskland taber krigen!”*. Min bedstefar ville have min far til at holde *“Der Nordschleswiger”*, men det ville min far ikke. Min far var meget neutral.

Men inden jeg blev født, havde min farmor forpagtet en gård nede ved Egersund, og ejerne af gården var tysksindede. Der blev jeg født, og det var en hjemmefødsel. Det var en, vi kaldte tante Hüttmann, som hjalp mig til verden, og hun lærte mig at sige: *“Marie, was heisst unsere Führer?”*, og så sagde jeg *“Heil Hitler!”*

DANSK ELLER TYSK?

Da tiden nærmede sig, at jeg skulle i skole, lagde de pres på min mor og far, at de skulle sende mig i tysk skole. Jeg var jo ikke mere end fem-seks år, og jeg kan huske, at jeg lagde mig under sofaen og sagde: *“Jeg går ikke i tysk skole, jeg går ud og drukner mig, hvis jeg skal i tysk skole.”* Jeg ved ikke, hvordan jeg har fået den modstand. Det ved jeg altså ikke.

KUNNE DU TALE TYSK?

Nej, det kunne jeg ikke. Vi snakkede aldrig tysk derhjemme. Min mor kunne jo, for hun var født i Tyskland.

HVAD SÅ, SLAP DU?

Ja ja, jeg kom i dansk skole.

HVIS DU SKULLE HAVE GÅET I TYSK SKOLE, HVOR SKULLE DU SÅ HAVE GÅET?

I Broager. Der var tysk og dansk skole, og der også tysk børnehave. Jeg kom i realskolen, og efter krigen kom mange af de tyske børn over til os, og da fik vi at vide, at der var ikke noget med at drille dem. Jeg synes ikke, de blev mobbet, da de kom. Den tyske skole blev jo nedlagt i '45.

SÅ DE TYSKE BØRN KUNNE I TAGE IMOD?

Ja, det kunne vi. Jeg kan i hvert fald ikke mindes, at de blev mobbet.

HVORDAN VAR FORHOLDET MELLEM LÆRER OG ELEV I SKOLEN?

Men man rejste sig op, når læreren kom. Det var bare naturligt. Man stod på række i skolegården, inden man gik ind i klassen, og så skulle man stå op ved pulten, når læreren kom ind, indtil vi fik lov at sætte os ned.

SKULLE MAN SYNGE?

Ja, ja det har vi nok også gjort, vi sang morgensang hver morgen i klassen. Der var afstand og respekt til lærerne. Men det var jo ikke fremmed, sådan var det jo overalt. Jeg sagde "De" til lærerne, som sagde "Du" til mig. Jeg var glad for at gå i skole.

HVAD VAR DIN FØRSTE FERIE UDEN FOR DANMARK?

Vi kom jo ikke på ferie med mine forældre. Jeg tror, jeg engang har været i Tyskland som ung pige. Jeg havde familie i Neumünster, dem besøgte jeg. Jeg havde en tante dernede, og efter krigen kom hun og hendes børn til Danmark for at blive fedet lidt op.

Vi havde forresten også en ferie pige fra Tyskland efter krigen, i sommerferien tror jeg.

LYDEN AF BOMBER

HVORDAN GIK DET SÅ MED BEDSTEFAR, GIK HAN I SIN GRAV?

Nej, det gjorde han ikke, han indså at krigen var tabt for Tyskland. Men på et tidspunkt havde min far to unge tyske fyre til at hjælpe i høsten. Og jeg kan huske, at jeg ikke kunne lide dem, fordi de kom fra Tyskland. Min far fortalte efter krigen, at han en aften blev ringet op, at nu skulle de to unge mænd til Østfronten. Jeg kan huske de stod bag laden og græd. De kom aldrig igen mere. Men sådan noget fatter man ikke som barn.

Der var jo også hele tiden en spænding mellem tyskere og danskere. Vi kunne tydeligt høre om natten, når der kom bomber over Tyskland. Vi sad på en puf i soveværelset med alt tøj på, hvis der kom særlig mange bomber, så vi var parate til at komme afsted. Det gjorde vi også når det tordnede meget, da

gården i tidernes morgen har været brændt ned. Det eneste der var tilbage dengang var nogle jern-strygejern.

VAR DU BANGE?

Ja, det var jeg. Det var uroen.

DU HAR JO OGSÅ HAFT BÅDE HOLDNINGEN FRA DIN BEDSTEFAR, OM AT HITLER SKULLE VINDE OG SÅ HOLDNINGEN FRA JER SELV, AT HITLER IKKE SKULLE VINDE.

Jamen, det følte jeg nu ikke sådan. Det var ikke noget, der optog mig. Jeg gik jo i dansk skole.

FIK DU TYSKE VENINDER?

Nej, det gjorde jeg ikke. Jeg gik jo i dansk skole, og jeg boede jo ude på landet, så der var grænser for, hvor mange der kom forbi. Vi havde jo ikke bil. Det var altid med hestevogn, når vi skulle nogen steder.

Jeg havde en veninde fra USA der hed Vivian. Under krigen boede hun hos sin onkel og tante. Da krigen brød ud, var hun på besøg i Danmark hos dem og hun kunne derfor ikke rejse tilbage til USA. Først da hun blev 20 år rejste hun tilbage til USA.

FIK DU LOMMEPENGE SOM BARN?

Nej, det gjorde vi ikke. Når vi var oppe og handle, måtte vi nogle gange beholde en tiøre. Ikke noget med slik eller noget. Det kunne vi ikke få. Vi kendte det heller ikke.

VAR DET FATTIGT, ELLER..?

Nej, det var jo på landet. Vi slagtede selv, så det har jeg ikke følt. Vi var mange til kost – vi havde to karle og en pige og min bedstemor og bedstefar og tre børn.

HVAD SÅ MED TØJ? FIK I DET?

Det syede min mor. Hun har garanteret syet brugt tøj om til os. Min mor var meget dygtig til at sy. Når jeg gik hjem fra skole, gik jeg ind til manufakturhandleren og spurgte, om de havde noget sytråd til min mor, sytråd var ikke til at opdrive.

OM AFTENEN SKULLE I ARBEJDE MED HÆNDERNE. DET VAR IKKE TIL Udstyr, vel?

Nej, jeg tror ikke, jeg gjorde det. Ikke i stor stil. Men da jeg blev gift fik jeg en dragkiste fuld af udstyr med. Min mor derimod havde selv lavet alt sit udstyr bistået af hende mor, da hun var ung.

MEN DET VAR REALSKOLE DU KOM TIL, INDTIL 4. MELLEM?

Ja, så kom jeg i Sønderborg Statsskole bagefter, hvor jeg fik realeksamen. Da kørte vi med rutebil 10 km.

Jeg kan huske den aften, krigen sluttede. Da var vi også kommet i seng, min far og mor hørte det i radioen. Jeg kan huske vi kom op og at jeg sagde: *“Kommer der så aldrig bomber mere?”*

OG DER VAR DU 10 ÅR?

Jeg kan huske, at den aften min søster blev født i 1944, var en af de værste bombeaftener. Min far var taget med min mor til Sønderborg, hvor hun skulle føde. Vi havde en ung pige. Hun havde gang i støvsugeren, så vi ikke kunne høre bomberne.

DET ER LIDT SJOVT AT DET ER 5. MAJ I DAG. HAVDE DU LYS I VINDUERNE I AFTES?

Nej, det havde jeg ikke. Jeg skulle have haft det, men nej. Men jeg tænkte da meget på det! Så var der jo noget i fjernsynet om det, og så kommer minderne jo igen, når man hører det.

FRA SØNDERJYLLAND TIL AARHUS

KAN DU FORTÆLLE OM, HVORDAN DET VAR AT KOMME TIL AARHUS FRA SØNDERJYLLAND?

Det var sandelig en omvej. Jeg fik en realeksamen. Det var svært at få arbejde dengang, så kom jeg i huset hos en Oberst i Gråsten. Huset var det hus hvor Oberst Paludan-Müller kæmpede sin sidste kamp imod tyskerne i maj 1944, huset ligger lige ved siden af Gråsten Slot.

Det var forfærdeligt; når Obersten og Oberstinden og jeg skulle spise, fik jeg margarine, mens de fik smør. Om morgenen skulle jeg komme med morgenbakker op til dem. De sov hver for sig, der var natpotter i hvert værelse, og dem skulle jeg tømme. Jeg skulle bede om lov til at besøge min tante om aftenen, hun boede oppe ad vejen i Gråsten. Når jeg havde spurgt om lov, bakkede jeg ud ad døren. Der var ikke noget med at vende sig om. Jeg havde nok fået instrukser af min mor om, hvordan jeg skulle gøre. Jeg var jo ikke mere end 16 år.

Oberstinden, hun var grusom! Hun skulle til København og så var obersten jeg alene. Han skulle hjælpe mig med at lave pandekager. Jeg havde glemt et eller andet, så pandekagerne blev meget tykke. Og som straf skulle jeg spise de tykke pandekager, og hunden skulle have de bedste.

Efter en måned skulle vi snakke om lønnen. Da sagde Oberstinden, at var du blevet hjemme hos din far bag ved køerne, kunne du nok have fået mere end de 100 kr., som du får her hos mig. Så tog jeg hjem, og min far ringede til dem og sagde, at jeg blev hjemme bag køerne.

Jeg skulle klare alt hos Obersten. Jeg kan huske, at jeg lå på knæ og bonede gulv. Men jeg var der kun én måned. Så skulle jeg ikke i huset mere! Så fik jeg en kontorplads på Højspændingsværket i Aabenraa.

VAR DET ET GODT STED?

Nej, der var meget hierarki. Jeg fik ingen kontrakt. Jeg gik på Handelskolen, men når jeg ikke havde en kontrakt, behøvede de ikke at lære mig op. De to år jeg var der, bestilte jeg ikke andet end at pakke kulprøver, som jeg skulle sende til København, og så gå i banken, og så hjalp jeg med at fordele penge til alle arbejderne i poser. Vi var flere på kontoret.

Så fik jeg tilbud om at komme inden for Postvæsenet. Jeg var strengt opdraget, men så gik jeg alligevel op til direktøren og hende kontorchefen og sagde op. Så sagde han, at så ville han da byde mig velkommen til at gå ind til den evige hvile. Så sagde jeg, at jeg ikke ville finde mig i, at jeg overhovedet ikke havde rørt en skrivemaskine i de to år, jeg havde været der.

STARTEDE DU SAMTIDIG PÅ HANDELSSKOLEN?

Ja, der gik jeg om aftenen. Og da jeg skiftede arbejde, betalte jeg selv hvad det kostede at gå i skole. Det var næsten hver aften. Jeg fik 180 kr. om måneden, og de 100 kr. gav jeg i kost og logi. Jeg havde 80 kr. til mig selv, og det var mange penge. Hver weekend cyklede jeg 30 km. for at komme hjem. I mellemtiden havde jeg mødt min mand, og vi flyttede til København. Der boede vi i 14 år, så boede vi to et halvt år på Bornholm, og så flyttede vi til Aarhus.

SÅ VAR DET IKKE ET STORT KULTURCHOK AT KOMME TIL AARHUS?

Nej, det var det ikke. Jeg var en af de første, der brød ud hjemmefra. Jeg var den ældste, og min far havde jo selvfølgelig håbet, at jeg skulle have en landmand; vi havde en gammel slægtsgård. Det var jo ikke så sjovt.

HVAD SÅ, HAR EN AF DINE SØSTRE OVERTAGET GÅRDEN?

Min lillesøster overtog gården, og det er så hendes søn nu. Dengang var det meget om at gøre, at gården gik videre i slægten. Men jeg har ikke været interesseret.

MEN DA DU SÅ KOMMER TIL AARHUS, FLYTTER I SÅ I LEJLIGHED ELLER HUS?

Vi købte hus i Beder i 1971, hvor vi boede i 30 år.

SÅ AARHUS HAR EGENTLIG IKKE VÆRET DIN RIGTIGE HJEMBY?

Nej, det har den ikke. På en eller anden måde er Aarhus nok den by, men i Sønderjylland har jeg mine rødder.

Nej, det har den ikke. På en eller anden måde, er Aarhus nok den by, jeg er mest knyttet til, for Sønderjylland er også fremmed for mig nu. Sønderjylland ligner heller ikke sig selv mere. Hvis min søster var her, ville hun sige, at det ikke har flyttet sig så meget.

KRIGENS RÆDSLER

SÅ DU ER BLEVET LIDT MERE BYMENNESKE, END DU VAR SOM BARN?

Ja, det er jeg nok. Min mor var mere bymenneske. Hun er født i Flensborg, men opvokset i Skodsbøl, hvor min bedstefar var bygmester. Min mor var kun fem år, da krigen (1. verdenskrig) brød ud, og min bedstefar blev indkaldt, som sygepasser. Min bedstemor startede en systue, mens min bedstefar var væk. Hun havde mange ansatte og var meget dygtig, men da min bedstefar kom hjem, blev det hele sløjftet. Så skulle hun være Hausfrau igen. Min bedstefar var imod at piger skulle uddanne sig, så min mor kom, imod hendes ønske i huset på en gård da hun blev 16 år, sammen med hendes kusine (Bothilde).

Men det, at min mor ikke helt kom fra landet, da skilte hun sig lidt ud. Hun var ikke helt som de andre bondekoner.

1864 OG SENERE KRIGE. DET HAR VÆRET MEGET TRAUMATISK FOR BROAGERLAND.

Ja, det har det. Men bedstefar (morfar) fortalte aldrig nogensinde noget om 1. Verdenskrig. Det har været så slemt, at han ikke har kunnet holde ud at fortælle om det. Han var som sygepasser både i Frankrig, i Rusland, i Polen og Bremen og Saarbrücken.

HVAD MENER DU OM EUROPA CONTRA DANMARK?

Ja, det spørgsmål. Det har jo i hvert fald gjort, så vi ikke har haft krig.

HVAD MED INDVANDRING OG SÅDAN NOGET?

Altså, jeg forstår faktisk på en måde de indvandrepiger og deres familier. Det er lidt af det samme, jeg har oplevet. Både at de skal være hjemme om aftenen, og forældrene holder øje med dem. Mine forældre var med til mit første bal.

FORÆLDRENE TOG VIRKELIG ANSVARET PÅ SIG.

Ja, og så også det med ikke at blive gravid og få børn uden for ægteskabet og alt det der, det fik vi prædikeret. Det er jo lidt af det samme. Og også hvis de skal bryde ud fra deres rammer. Det har jo sin pris.

FRITIDEN

JEG VIL JO OGSÅ GERNE HØRE, HVAD DU LAVEDE I DIN FRITID.

Jeg kan da fortælle dig, at da jeg var 55 år, da havde jeg været ansat 10 år ved LEC (Landbruget EDB Center), da blev jeg fyret. Jeg begyndte at gå på VUC. Det måtte man dengang. På VUC på Ingerslevs Boulevard gik jeg meget sammen med unge mennesker.

Jeg er glad for, at jeg fik chancen for at gå på VUC, det var en fantastisk tid. Jeg tog næsten en fuld HF-eksamen. Jeg begyndte også at spille fløjte.

OG SÅ LÆRTE DU SPROG?

Ja, jeg gik til både engelsk og tysk. Jeg er tysk korrespondent.

Da vi fik børn, og de var et par år, begyndte jeg at læse om aftenen. Vi boede på Bornholm dengang. Jeg havde halvtidsarbejde, jeg arbejdede også, da vi boede i Beder.

HAR I REJST MEGET?

Ja, i ferierne. Vi har cyklet meget. Vi startede med at cykle til Nordjylland og så ned langs kysten, og så har vi cyklet to gange i Frankrig uden at kunne sproget.

Vi kørte med Ruby Rejser, og de havde cyklerne med. Det var godt. Så har vi rejst utrolig meget i England. Da boede vi altid primitivt i telt, og så besøgte vi min mands engelske kusine, det var nogle af vores bedste venner.

KAN DU SIGE, AT DU SYNES, AT AARHUS HAR ÆNDRET SIG MEGET?

Nej, det synes jeg ikke. Jeg kommer stadigvæk meget i Aarhus.

SÅ HAR VI FÅET ET NYT MOESGÅRD MUSEUM. HAR DU VÆRET DERUDE?

Ja de har jeg været mange gange, det er et flot museum. Jeg er medlem af ARoS og Den Gamle By, jeg kan godt lide at komme i Musikhuset.

HVAD ER DET BEDSTE VED AARHUS?

At den ikke er større, end man trods alt kan finde rundt i den.

HVAD SYNES DU OM, AT VI ER KULTURHOVEDSTAD?

Det ved jeg ikke, hvad jeg skal sige til? Men jeg så optoget ved åbningen. Ja, man må godt prale lidt, ikke? Min datter Hannes to piger spillede i Musikhuset. De spiller begge to Suzukiviolin. Så mormor var stolt. De spillede sammen med læreren.

SÅ PIGERNE ER OGSÅ BIDT AF MUSIK?

Ja, det er de. Den lille har gået til musik, siden hun gik i børnehaven. I dag går de på Musikskolen. Og det er utroligt, at de kan lære at spille uden noder. De kan jo få glæde af violinerne mange gange senere hen, når de bliver voksne. Så længe de synes, det er sjovt, så skal de gøre det.

Transskribering: Elsebeth Korsgaard